

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לה עמוד א

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: עיסה שנילושה בין ושמן ודבש - אין חייבין על חימוצה כרת. יתיב רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע קמיה דרב אידי בר אבין, ויתיב רב אידי בר אבין וקא מנמנמ. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: מאי טעמא דריש לקיש? - אמר ליה: דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ [וגו'] דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה - חייבין על חימוצו כרת. והא, הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו, דהויא ליה מצה עשירה - אין חייבין על חימוצה כרת. - איתיביה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: המחיה וגמעו, אם חמץ הוא - ענוש כרת, ואם מצה הוא - אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח. והא הכא, דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה, וחייבין על חימוצו כרת! איתער בהו רב אידי בר אבין, אמר להו: דרדקי, היינו טעמא דריש לקיש: משום דהוו להו מי פירות, ומי פירות אין מחמיצין.

רש"י מסכת פסחים דף לה עמוד א

בין ובשמן - דלא נתן בה מים.
אין חייבין על חימוצו כרת - דמי פירות אין מחמיצין, כדלקמן.
מצה עשירה - ורחמנא אמר לחם עוני.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לו עמוד א

והתניא: אין לשין עיסה בפסח בין ושמן ודבש. ואם לש, רבן גמליאל אומר: תשרף מיד, וחכמים אומרים: יאכל. ואמר רבי עקיבא: שבתיה היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע, ולשתי להם עיסה בין ושמן ודבש, ולא אמרו לי דבר. ואף על פי שאין לשין - מקטפין בו. אתאן לתנא קמא. וחכמים אומרים: את שלשין בו - מקטפין בו, ואת שאין לשין בו - אין מקטפין בו. ושין שאין לשין את העיסה בפושרין. - לא קשיא, הא - ביום טוב ראשון, הא - ביום טוב שני. כדאמר להו רבי יהושע לבניה:...אלא הכי קאמר: יומא קמא לא תלושו לי בדובשא, מכאן ואילך - לוושו לי בדובשא...

רש"י מסכת פסחים דף לו עמוד א

אין לשין את העיסה - של מצות בין ושמן ודבש - מפני שקרובה וממהרת להחמיץ, ואין אדם יכול לשומרה, לפיכך, אם לש - תשרף מיד, ובמועד קאמר, ולא ביום טוב, דהבערה שלא לצורך היא, (ולר' יוחנן) +מסורת הש"ס: [ולריש לקיש] + דאמר לעיל מי פירות אין מחמיצין - לא קשיא הך, דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר, ולא הוי חמץ גמור אלא חמץ נוקשה הוי - כלומר רע, ואותו חימוץ הן ממהרין להחמיץ, ואי אפשר לשומרן.
וחכמים אומרים תאכל - דקסברי: אפשר לשומרה, והכא לא גרסינן מיד - דמשנאפה לא תחמיץ.
יום ראשון - לילה הראשון, שהמצה חובה, בעינן לחם עוני.

רי"ף מסכת פסחים דף י עמוד א

אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ש בן לקיש עיסה שנילושה בין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש דהוי להו מי פירות ומי פירות אין מחמיצין תניא אין לשין את העיסה בין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכ"א תאפה מיד... הא מתני' אוקימנא בגמרא ביום שני אבל ביום ראשון לא ואפילו לר' עקיבא משום דהוי לה מצה עשירה ומסתברא לן כר' עקיבא והלכתא כוותיה ביום ראשון דבעינן לחם עוני ואסיר אבל ביום שני דלא בעינן לחם עוני שרי דהא ר' יהושע בן לוי כוותיה סבירא ליה דאמר להו לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לוושו לי ולישנא בתרא ביומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לוושו לי ובודאי דהא מתניתא בשמן ע"י מים היא שנויה דהא קיטוף שמן על ידי מים הוא שלשין במים תחלה ומקטפין בשמן ות"ק דאסר בלישה שרי בקיטוף ור"ג ורבנן אסרי בין בלישה בין בקיטוף ואי לאו דעבד ר"י בן לוי דהוא אמורא עובדא כר"ע הוה אמרינן הלכתא כרבנן דאסרי בין בלישה בין בקיטוף כדקיי"ל בכל דוכתא דלא איפסיקא בה הלכתא בהדיא ויחיד ורבים הלכה כרבים אלא השתא כיון דאשכחן דר' יהושע בן לוי דהוא בתרא עבד עובדא כר' עקיבא ש"מ דהלכה כר' עקיבא ולא מצית למימר דלית הלכתא כר' יהושע בן לוי חדא דלא אשכחן אמורא דפליג עליה ועוד דהא גמרא אייתי ראייה מיניה ואי לאו הלכתא כוותיה היכי אייתי ראייה מיניה אלא ודאי הלכה הוא ואשכחן מקצת רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין ביום שני כרבנן ואיתא רבוותא אחרינא דשרו ואנן כתבינן מאי דסבירא לן:

המאור הקטן מסכת פסחים דף י עמוד א

ומאי דכתבו רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין בשאר ימים כרבנן כך נראה ומה שהביא הרי"ף ז"ל ראייה מדברי ר' יהושע בן לוי לאו ראייה היא דתרוצי הוא דמתרצי ליה למימריה דריב"ל ואפשר לתרוצי ולמימר דהכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא כלל מכאן

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לט עמוד ב

אמרי דבי רבי שילא: ותיקא שרי. והתניא: ותיקא אסור! - לא קשיא: הא - דעבדיה במישחא ומילחא, הא - דעבדיה במיא ומילחא.

רש"י מסכת פסחים דף לט עמוד ב

ותיקא - מאכל קמח. מישחא ומילחא בקימחא שרי - דמי פירות אין מחמיצין.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מ עמוד א

ואמר אביי: לא ליחרוך איניש תרי שיבולי בהדי הדדי, דילמא נפקי מיא מהאי ובלע אידך, ואתיא לידי חימוץ. - אמר ליה רבא: אי הכי - אפילו חדא נמי, דילמא נפיק מהאי רישא ובלע אידך רישא! **אלא אמר רבא: מי פירות נינהו, ומי פירות אינן מחמיצין.** והדר ביה אביי מההיא, דכל אגב מדלייהו לא מחמיצין. **דאמר אביי: האי חצבא דאבישנא, סחיפא - שרי, זקיפא - אסור. רבא אמר: אפילו זקיפא נמי שרי, מי פירות נינהו, ומי פירות אינן מחמיצין.**

רש"י מסכת פסחים דף מ עמוד א

חצבא דאבישנא - כד שמייבשין בתוכו קליות בתנור.
סחיפא שרי - אם פיו כפוי למטה, שהיו המים הנפלטין מן הקלי על ידי חום האור זבין ויוצאין לחוץ - שרי.
זקיפא - שיהא זוקף כדרכו - אסור, שהמים נפלטין וחוזרין ונבלעין...

ספר הלכות גדולות סימן יא - הלכות פסח פרק כל שעה

[עמוד קעה] ואסיר למילש מצה בחמרא או בדובשא או במשחא, מאי טעמא, משום דמחמצא, דתנו רבנן (שם לו א) אין לשין את העיסה בפסח בין ושמן ודבש, ואם לש, רבן גמליאל אומר ישרף מיד, וחכמים אומרים יאפה מיד ויאכל מיד, וקאמרינן בסיפא, אף על פי שאין לשין אין מקטפין בו, אתאן לתנא קמא, וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו. ומדבריהם קמו להו רבנן דסופא דבריתא ורבן גמליאל בחדא שיטתא דישרף מיד, ש"מ הלכתא כוותיהו. והשתא קטופי נמי לא מקטפין בהו וכל שכן דלא ליישין בהו, ואם לש ישרף מיד. ודקאמרינן (שם לה ב) מי פירות אין מחמיצין, ההוא בין ושמן ודבש דלית בהו מיא כלל. ודווקא לילה ראשון דאסור לקטופי במי פירות, אבל שאר יומי לא, ולילה ראשון אפילו בין ושמן ודבש לחודיה אסיר למילש, משום מצה עשירה...

תוספות מסכת פסחים דף לה עמוד ב

ומי פירות אין מחמיצין - היינו להתחייב כרת כדאמרינן בהדיא אין חייבין על חימוצו כרת אבל לאו אית ביה ובסמוך נמי אמרינן אין לשין בין ושמן ודבש ואם לש תשרף מיד וחכמים נמי דאמרי תאכל היינו משום שיכולין לשומרה מן החמץ כשאר עיסה אבל לכולי עלמא מחמיצין וקשה דלקמן (דף מ.) מסקינן גבי קימחא דאבישנא אבל מי פירות שרי דמי פירות אין מחמיצין משמע דשרינן לגמרי וכן פי' ר"ת דאין מחמיצין כל עיקר והא דאמר תשרף מיד כשעירב עמהן מים דאז ממהרות יותר להחמיץ ועל הא אמר דאין בהן כרת אבל לאו אית ביה אבל היכא דלית ביה תערובת מים כגון יין וחומץ ושאר מי פירות שרו לגמרי וכן מוכח בסוף כל המנחות באות מצה (מנחות דף נז: ושם) דאמר אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ דברי רבי יוסי הגלילי ופריך מנחת נסכים מי פירות הן ואין מחמיצין אמר ריש לקיש אומר היה רבי יוסי מנחת נסכים מגבלה במים והיא כשירה והשתא אי סלקא דעתך דריש לקיש ורבי יוחנן מייירי הכא בלא מים כלל ואפילו הכי כרת ליכא אבל מלקות איכא דחמץ נוקשה הוי אמאי איצטריך למימר התם מגבלה במים בלא גיבול מים נמי איצטריך קרא שלא תאפה חמץ דהוי חמץ נוקשה וחמץ נוקשה פסול למנחה כדמשמע התם במנחות (דף נג.) דקאמר התם שיאור דר' יהודה לרבי יהודה דפסול למנחות אלא ודאי היכא דליכא מים אינו מחמיץ כלל וקשה לרשב"א דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק אלו עוברין (לקמן דף מג.) חמץ דגן גמור ע"י תערובת ואמאי והא חומץ האדומי מפרש התם דרמו ביה שעורים פי' משימין השעורים בין כדי שיחמיץ היטב והא מי פירות אין מחמיצין ואפילו אם משימין מים עמהן אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה ואומר ר"י שהשעורים שורין במים קודם שמימין בין ובמי ביצים נסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים אבל ר"ת נהג היתר בדבר והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחר ארבע שעות עוגה שנילושה בביצים והא דקאמרינן בירושלמי האוכל מצה בערב פסח קודם זמנה כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו היינו מצה הראויה לצאת בה ידי חובה וזו מצה עשירה היא.

שו"ת רש"י סימן קיב

שאלו את ר': **אם מותר ללוש בביצים בפסח, אם יש בהם משום חימוץ או לא. ולא אמר ר' בדבר לא איסור ולא היתר.** איסור לא אמר, שאינו יודע אם דרך ביצים להחמיץ יותר ממים, שהרי אין לישה בלא מים ומים אין מחמיצין את העיסה כל זמן שעסוקין בו. והיתר לא אמר, לפי שעיסה הנלושה בביצים עבה ונפוחה יותר משאר עיסה. ויש לחוש כי שמא דרך ביצים להחמיץ יותר ממים. ושמא הלש בביצים אי אפשר בלא חימוץ ואין בידו לשומרה מחימוץ כמו לישת מים. דאיכ' למאן דבעי לאוקומי בפסחים אין לשין בין ושמן ודבש משום חימוץ. מכלל דאיכא מילתא דמחמעא יותר ממים ואי אפשר לשומרה מחימוץ אפילו בעודו עסוק בה. וכדומה אני, דמה שהעיסה נעשית עבה מפני הביצים, אין זה חימוץ, שאפילו עושין פת מפירורי פת נעשית עבה כמו כן.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תנד

שאלת מהו לטוח בפסח את העיסה בביצים? ואמרת שראית בספר המנהיג שאסרו. תשובה בפסחים במשנה כל שעה (דף ל') נחלקו אם לשין במי פירות או מקטפים ואחריהם נחלקו גדולי המורים בפסקין של דברי'. שהרב אלפסי ז"ל מן המתירין בין לקטף בין ללוש. מדאמר ר"ע שבת היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה בין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר. ומדברי יהושע בן לוי דאמר להו לבניה יומא קמא לא תלושו לי מכאן ואילך לוש לי. והרבה מן הגאונים אסרו בין בלישה בין בקטוף כמו שתמצא לרב אלפסי ז"ל בהלכותיו. וכן אסרו מגדולי המורים האחרונים וכן אנו נוהגים לאסור.

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ב דף כט טור ג/ה"ד

רבי יוסה אמר שרה שעורים במים נתבקעו הרי אילו אסורות שריין בחומץ מותר מפני שהחומץ צופדן רבי שמואל בר רב יצחק היה לו יין קוסס ירב בגויה שעריין בגין דיחמע שאל לרבי אימי אמר ליה צריך את לבער רבי חנינא בריה דרבי כהיי הוה ליה דבש מזוייף בסולת שאל לרבי מנא אמר ליה צריך את לבער חד מן אילין דרבי כיריי הוה ליה גרבין דמשח בגו אוצרה דחיטיא שאל לרבנין אמרין ליה איזיל גרוף מן תוחתיהן

תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק ג

הלכה ה

אין לשיין את המצה ברותחין מפני שהן חולטין ולא בפושרין מפני שמחמיצין אבל לשיין אותה בצונן אין לשיין את העיסה בשאר משקין ואם לש אופה מיד ור' מאיר אוסר אבל מקטפין אותה בכולן

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף נג עמוד ב

ת"ר: אין מחמיצין בתפוחים, משום רבי חנינא בן גמליאל אמרו: מחמיצין. רב כהנא מתני לה ברבי חנינא בן תרדיון. כמאן אזלא הא דתנן: תפוח שריסקו ונתנו בתוך העיסה וחימצה - הרי זו אסורה, כמאן? לימא, רבי חנינא בן גמליאל היא ולא רבנן! אפי' תימא רבנן, נהי דחמץ גמור לא הוי, נוקשה מיהא הוי.

רש"י מסכת מנחות דף נג עמוד ב

אין מחמיצין - לשתי הלחם ותודה בתפוחים דלא הוי חמץ מעליא.
נוקשה - לשון רעוע כלומר חמץ שפל.

תוספות מסכת מנחות דף נג עמוד ב

אין מחמיצין לשתי הלחם וחלות תודה בתפוחים - דלא הוי חמץ מעליא דמי פירות אין מחמיצין כך פי' בקונטרס ומסקינן הכא דלכולי עלמא הוי חמץ נוקשה לכל הפחות והא דפליגי בפרק כל שעה (פסחים דף לו.) בעיסה שנילושה בין ושמן ודבש רבן גמליאל אומר תישרף מיד פירוש שאין אדם יכול לשמרה שלא תחמיץ וחכ"א תאכל (מיד) דיכול לזיהר מחימוץ היינו כי הך דהכא ודקאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא או בדובשא מכאן ואילך לוושו לי בחלבא ובדובשא כששמרה שלא תתחמץ מייירי כדרבנן ותימה דבסוף כל שעה (פסחים מ.) משמע דמי פירות אין מחמיצין כלל דאמר אביי לא ליחרך איניש תרתי שובלי בהדי הדדי ואמר אביי האי חצבא דאבישונא זקיפא אסירא ורבא שרי בתריוהו דמי פירות אין מחמיצין ועוד שרי התם ותיקא במשחא ומלחא ומפרש ר"ת דכשנילושה במי פירות בפני עצמן בלא תערובת מים אין מחמיצין אבל כי איכא מים בהדיהו מחמיצין וכן מוכח לקמן במתני' בפירקין (דף נז:) דאמרין לרבות מנחות ונסכים לחימוץ ופריך מנחת נסכים מי פירות אין מחמיצין אמר ר"ש אומר היה ר' יוסי הגלילי מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה פירוש וכיון דאיכא מים בהדי שמן יכולה היא להתחמץ והא דאמר ר"ש בן לקיש בפ' כל שעה (פסחים דף לה. ושם) עיסה שנילושה בין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת דמי פירות אין מחמיצין ומשמע כרת הוא דליכא הא לאו איכא דחמץ נוקשה הוי ואמרין נוקשה בעיניה בלאו צריך לאוקמא דאיכא מים בהדה דבלא מים אין מתחמץ לר"ש בן לקיש מדדחיק לשנויי לקמן מגבלה במים וכשרה ואי מחמיצין ואפילו לא הוי אלא חמץ נוקשה חשיב חמץ לענין מנחות כדאמר לעיל מדלקי עליה חמץ הוא אלא ודאי בתערובת מים איירי ואפ"ה ליכא כרת דנוקשה הוי במחמצה בתפוחים והא דאמר בפרק אלו עוברין (שם דף מב.) חומץ האדומי דרמו ביה שערי צ"ל שנתחמצו השעורים במים תחילה דאי לאו הכי תו לא מחמיצין ובירושלמי משמע דמי פירות אפי' בפני עצמן מחמיצין דאמר בירושלמי בפרק כל שעה ר' יוסי אומר שרה שעורים במים אם נתבקעו הרי אלו אסורות שריין בחומץ מותר מפני שהחומץ צומתן ר"ש בר רבי יצחק היה לו יין קוסס ירב בגויה שעורים בגין דחמע אתא לקמיה דר' מנא אמר ליה צריך אתה לבער חד מן אילין דבית ביירי הוה ליה גרבא דמשחא גו אוצרא חיטי שאל לרבא אמר איזיל גרוף מה דתחותיהן ע"כ ירושלמי ושמה כל הני סברי כאביי דאמר מחמיצין אפילו בפני עצמן דאסר חצבא דאבישונא וקי"ל כרבא דשרי ולפירוש זה מותר ללוש עיסה בביצים בפסח ובלבד שלא יערב במים אבל מלח שרי כמו וותיקא דאיכא מישחא ומילחא ומיהו יש לנטות ולהחמיר דלעולם אפילו בלא מים נהי דחמץ גמור לא הוי נוקשה מיהא הוי והא דשרי רבא חצבא דאבישונא משום דמי פירות אין מחמיצין קסבר כיון דאין מחמיצין חמץ גמור לא גזור להחמיר ולחוש דילמא נפקי מיא מהא ובלע אידך משום דמילתא דלא שכיחא הוא דאם היו מחמיצין חמץ גמור כיון שיש בו כרת היינו חוששין אף על גב דלא שכיחא והא דדחיק ר"ש בן לקיש לשנויי מגבלה במים אף על גב דבלא מים נמי הוי חמץ נוקשה איצטרך לשנויי הכי משום רבי יהודה כדאמר לעיל דשיאור דרבי יהודה לר' יהודה לא חשיב חמץ לענין מנחות ואפשר דאפי' איסורא דאורייתא ליכא כדתנן בפ' ואלו עוברין (שם דף מח:) שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי ר' יהודה להכי נקט ר"ש בן לקיש גבי עיסה שנילושה בין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת הא איסורא איכא לר"מ כדאית ליה ולר' יהודה כדאית ליה ומיהו מוותיקא קשיא לפירוש זה דשריין ליה אף על גב דלא שמרוהו מחימוץ מדאסר במיא ומילחא ושרי במשחא ומלחא.

תפוח שריסקו ונתנו לעיסה וחימצה הרי זו אסורה - משנה היא במסכת תרומות פ"י (מ"ב) ואמרין עלה בגמרא בירושלמי תני ר' יוסי מתיר ר' אחא ר' אבהו בשם ר"י בר ר' חנינא מה פליגא במחמץ במימיו אבל במחמץ בגופו מותר רבי יוסי בדעתיה/כדעתיה/ כמה דו תמן אין תבשילו ברור כן אומר אין חימוצו חימוץ ברור פירוש דשרי גבי שבת בישול שאינו ברור דתנן פ' כירה (שבת דף לח:) גבי ביצה לא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר וכולה סוגיא איתא נמי התם בפ' כירה (ה"ג) ובריש מסכת חלה ובפסחים בפ' כל שעה (ה"ד=הלכה ד') בסופו.

רא"ש מסכת פסחים פרק ב אות יג

יג. אמר ריש לקיש עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת. ואסיקנא דטעמיה דריש לקיש משום דמי פירות אין מחמיצין. משמע דר"ל [כרת] הוא דלא מיחייב משום דלא הוא חמץ גמור אבל חמץ נוקשה מיהא הוא ולקי עליה והכי נמי אמרינן לקמן (דף לו א) אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש תשרף מיד וקשה דלקמן (דף מ א) גבי קמחין +חצבא+ דאבישונא אמר רבא שרי משום דמי פירות נינהו ומי פירות אין מחמיצין. וכן שרי לקמן (דף לט א) ותיקא במלחא ומשחא אלמא מי פירות אין מחמיצין. ופירש רבינו תם דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל... ע"כ יסוד רב אלפס ז"ל והשתא לדבריו אפי' מי פירות בתערובת מים אין מחמיצין. וקשה לדבריו מההיא דלקמן (דל"ט ב) דאמרי' ותיקא במיא ומילחא אסירי במשחא ומילחא שרי אלמא מוכח בהדיא דמי פירות עם המים מחמיצין. וכן ההיא דמנחת נסכים כדפרשתי לעיל. הלכך נראה לי כרבוותא דפסקי כחכמים. ועובדא דר' יהושע בן לוי איירי בלא מים ולא מסתייע מינה אלא דיש חילוק בין יום ראשון ליום שני. ועוד נראה לי דליתא להאי דיוקא שדקדק רב אלפס ז"ל דדומיא דשרי רבנן בקיטוף דהיינו ע"י מים אסרי בלישה. דאפשר דבלישה אסרי אפילו אין בו מים דסבירא להו דמי פירות מחמיצין אף בלא מים כדאמר אביי לקמן בפירקין. וקיטוף שרי אפילו על ידי מים משום דקיטוף דבר מועט הוא ואין מחמיצין. ור' עקיבא דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודיהו בלא מים. ובירושלמי דשילהי פירקין משמע דמי פירות אפי' בפני עצמן מחמיצין... ובפלוגתא דרבן גמליאל וחכמים היכא דלש ככר במי פירות עם מים פסק ה"ר יצחק אבן גאון ז"ל כחכמים דאמרי תאפה מיד. ובעל הלכות כתב דקמו רבנן בסיפא דברייתא את שאין לשין בו אין מקטפין בו ורבן גמליאל בחדא שיטתא ותישרף מיד. ודבריו נעלמים דלא איירי חכמים אלא לכתחלה ובדיעבד פליגי בה ר"ג וחכמים והלכה כחכמים:

רא"ש מסכת פסחים פרק ג אות א

...והדתנן שכר המדי וחומץ האדומי בדאית ביה מיא עסקינן אבל לית ביה מיא לא דקי"ל מי פירות אין מחמיצין. ובגמרא דבני מערבא אמרינן נמי עלה וכולהו ע"י מים. ומה שפסק רב אלפס לעיל כרבי עקיבא דמי פירות אין מחמיצין אפילו על ידי מים היינו לענין לישת העיסה דאינה ממהרת להחמיץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה אבל בכי האי גוונא שנותנין שעורין בשכר או בחומץ להשהות בתוכו מחמיצין אם יש בו מים:

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה

הלכה ב

חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד בלא שום מים לעולם אינם באין לידי חמוץ אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח הבצק הרי זה מותר באכילה, שאין [א] מי פירות מחמיצין אלא מסריחין, ומי פירות הן כגון יין וחלב [ב] ודבש וזית ומי תפוחים ומי רמונים וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמינים ומשקין, והוא שלא יתערב בהן שום מים בעולם, ואם נתערב בהן מים כל שהוא הרי אלו מחמיצין. +/השגת הראב"ד/ אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח כל הבצק הרי זה מותר באכילה. א"א אין דבר זה פשוט ולא הכל מודים בו דנהי דאין עושין חמץ גמור ואין חייבים על חמוצו כרת אבל נוקשא הוא מיהת ואסור. +

הגהות מיימוניות הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה ב

[א] וכן כתבו התוספות היתר גמור ודלא כרש"י שפירש אין מחמיצין להתחייב עליה כרת אבל חמץ נוקשה הוא וקאי בלאו אם לא שמרו ומיהרו שלא יחמיץ ובס"ה הביא ראיה לדבריו מפרק כל המנחות תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחימצה הרי זו אסורה ור"י ורבינו שמחה וכל הגאונים פסקו כדברי רבינו המחבר וכרבא דתלמודא דידן ודלא כירושלמי דפליג ואמר מי פירות מחמיצין כדמשמע בשילהי כל שעה בירושלמי והוא דכל המנחות איירי בעיסה שנילושה כבר במים אז הוא מחמיץ בקל כשלאחרי כן נותנין בה מי פירות. ועל הביצים נסתפק רש"י אי הוו מי פירות אי לא אמנם היה נוהג היתר בדבר מ"מ הלש בביצים טוב לשומרן ולמהר בו כמים עיין בספ"ו, ע"כ: [ומעשה ששפכו מים שלנו מפני מת אחד והתיר ריב"א ללוש ביין ואף על פי שאי אפשר ליין בלי טיפת מים שנופלת בשעת הבציר אעפ"כ אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלה עכ"ל סמ"ג]:

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תסב

מי פירות אין מחמיצין ורבו בזה הדיעות לרש"י אין חייבין על חימוצה כרת אבל חמץ נוקשה הוא ואפילו במי פירות לבדן אסור ללוש ולרב אלפס אפילו במי פירות עם מים מותר ללוש מליל ראשון ואילך ויש אוסרים ללוש במי פירות עם המים אף מליל ראשון ואילך אבל קיטוף שמקטף בהן העיסה בשעת עריכה מתירין מליל ראשון ואילך ור"י פירש דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ומותר ללוש בהן מליל ראשון ואילך אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהם ידי חובת מצה דהוה ליה מצה עשירה ומי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ומי פירות עם מים הוא חמץ נוקשה ואין בו כרת אבל ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהם ואם לש בהם פסק בה"ג כר"ג דאמר ישרף מיד והרי"ץ גיאת ז"ל פסק כחכמים דאמרי יאפה מיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכל משקין הוו בכלל מי פירות הלכך חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים מצאתי כתוב שאם נמצאת במלח חטה מלוחלחת מחמיץ כי המלח מתולדת המים הוא ואינו בכלל מי פירות ואינו נ"ל דהא שרינן ותיקא במשחא ומלחא אלמא דמי מלח הוא בכלל מי פירות:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תסב

דין מי פירות אם מחמיצין, ובו ז' סעיפים.

סעיף א

(א) מי פירות (ב) בלא מים אין מחמיצין (ג) כלל. ומותר לאכול בפסח מצה שנלושה במי פירות אפילו שהתה (ד) כל היום, אבל אין יוצא בה (ה) ידי חובתו מפני שהיא מצה [ג] עשירה וקרא כתיב לחם עוני (דברים טז, ג).

סעיף ב

מי פירות (ו) עם מים * (ז) ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך * אין ללוש * בהם; ואם לש בהם, (ח) א יאפה מיד.

סעיף ד

(יב) מי בצים (יג) ושאר משקים, כולם (יד) הוה בכלל מי פירות. הגה: ובמדינות אלו (טו) אין נוהגין ללוש במי פירות, (טז) ד אפילו לקטוף המצות אין נוהגין רק לאחר [ח] אפייתן (יז) בעודן חמין, (יח) ואין לשנות אם לא בשעת הדחק (יט) לצרכי חולה או זקן הצריך לזה.

מגן אברהם סימן תסב

כתב בש"ג דף רל"ח תפוחים ורמונים שהן חמוצים משקה היוצא מהן מחמיץ שכל משקה חמוץ מחמיץ עכ"ל ונ"ל שהוציא זה ממתני' פ"י דתרומות תפוח שרסקו וכו' אבל במנחות דף נ"ד איתא בהדיא בגמר' ובתוס' דהוי מי פירות וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג התפוחים ורמונים וזתים ודבש דבורים כלן הוי מי פירות וכ"כ הג"מ פ"ה וסמ"ק ס' רי"ט:

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תסב

ובמדינות כו'. מפני חשש עירוב מים וגם לחוש לדעת רש"י שכל דההיא דאין לשין כו' פליגי על מ"ד מי פירות אין מחמיצין וס"ל לרש"י דאף בלא מים מחמיצין וראב"ד בהשגות רפ"ה וכו' מ"ע שם ואני אומר זה מחלוקת ישנה היא כו' וגם רבותי נ"ע היו חלוקין בו כו' ושאר רבותי הצרפתים נ"ע היו נוהגין בו חומרא ואני אחריהן נהגתי חומרא לעצמי כו':

משנה ברורה סימן תסב

(ו) עם מים - בין [ה] שהמי פירות מרובין והמים מועטין ובין להיפך. וכתבו האחרונים דאין חילוק בין שנלוש תחלה עם מי פירות ואח"כ באו למים קודם שנאפה או להיפך. ואם נתייבש המי פירות תוך הקמח ואח"כ באו המים עליהם עיין בבה"ל:

(ז) ממהרים להחמיץ וכו' - ר"ל אפילו בפחות משיעור מיל עלול להתחמץ הלכך וכו' דחיישינן שמא ישהה קודם אפיה: (ח) יאפה מיד - ואם עבר ושהה קודם [ו] האפיה יש [ז] לאסור באכילה אף שלא שהה שיעור מיל ובא"ר מצדד להתיר בהפסד מרובה אף באכילה כל שלא שהה שיעור מיל ולא מינכר בה סימני חימוץ ונראה דאם היה דבר זה בשוגג בודאי יש לסמוך להקל בשעת הדחק [ח] וכו"ל בסימן תנ"ה ס"ג לענין לישה בפושרין עי"ש. ודע דהסכימו האחרונים דאף דקי"ל דאם אפה מיד מותר לאכול אותו המצה מ"מ אין יוצאין בה ידי חובת מצה דכל שיש בו מי פירות אפילו מועט כל שנרגש בו טעם המי פירות מקרי מצה עשירה ואין יוצאין בה ידי חובה. ולא עוד אלא אפי' אם לשה במים ואח"כ קיטפה מלמעלה במי פירות ואפאה ג"כ אין יוצא בה ידי חובת מצה [ט] דתו לא הוי לחם עוני:

ביאור הלכה סימן תסב

* ממהרים להחמיץ - עיין בפוסקים דאיכא פלוגתא בחמץ זו לדעת ר"ת וש"פ אינו אלא חמץ נוקשה דחמץ גמור אינו אלא ממים בלבד ולדעת הרמב"ם ודעמיה הוא חמץ גמור ועיין בפמ"ג שהסכים דדוקא במיעוט מים אבל אם הרוב מים לכו"ע הוא חמץ גמור וחייב כרת עליה:

* אין ללוש בהם - ובנפלו מי פירות על חטים או קמח ונתייבשו אם מותר לאפות מהן מצות אח"כ נחלקו האחרונים יש אוסרים דבשעה שיובא עליהם מים תתעורר בהם כח מי פירות ותמהר להחמיץ ויש מקילים כיון שכבר כלה הלחלוהית ונתבטלו לא יתעורר שוב עיין בפר"ח וא"ר וח"י וח"מ ומאמר מרדכי והגר"ז וח"א ונראה דבשעת הדחק יש לסמוך להקל וללוש מאחר שעיקר דין המחבר אינו לכו"ע דלהרי"ף והרמב"ם אינם מחמיצים יותר משאר עיסה שנלושה רק במים והסכים המגיד ורבינו מנוח לדעתם א"כ עכ"פ בנתייבשו יש להקל:

* בהם - ואם מותר לקטוף המצה במי פירות פלוגתא הוא בברייתא ולדעת חכמים אסור וכן פסק הר"ח בפירושו והרשב"א בתשובה ומביאו הב"י והמחבר השמיט זה משום דבטור הביא די"א דמלילה ראשונה ואילך מותר קיטוף ודעה זו הובא ברי"ף גיאות בשם רב שרירא גאון עי"ש אכן מנהגו להחמיר בזה וכמו שכתב הרמ"א לקמיה:

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שעז - בדין מצה עשירה

(א) עינתי בטעם מנהגינו [הובא ברמ"א ס' תס"ב ס"ד] שאין נוהגין במצה עשירה אפילו במי פירות בלא מים. כי הטעמים שנאמרו בזה שחוששין שמא נתערב מים. או שחוששין לדעת רש"י [לו. ד"ה אין לשין] כי מי פירות לבד ממהרים להחמיץ הם חלושים קצת. דמהיכי תיתי לחוש שנתערב ואנחנו רואים שלא נתערב. כמו בלש במי בצים וכדומה. ואף לדעת רש"י הוא חשש חמץ נוקשה דרבנן. ומהיכי תיתי לחוש ליחידאה בכיוצא בזה בדרבנן לכתחילה. דהא קיימא לן תאפה מיד:

(ב) ולפי עניות דעתי נראה טעם בזה מעיקר הדין. והוא דהנהגה הרי"ף ז"ל [בד' הרי"ף י ע"א] הביא ראי' דמותר ללוש במי פירות לכתחלה מדר' יהושע בן לוי דאמר מכאן ואילך לושי לי בדובשא. ובעל המאור ז"ל השיב דאפשר שבלא מים הי'. ואף שהרמב"ן סמך דברי הרי"ף דבגמרא [לו ע"א] אייתי דר' יהושע בן לוי לסייע לר' עקיבא ובלא מים אפילו בלא מצה עשירה אין יוצאין בה מפני שאינו בא לידי חימוץ ולא שייכא בה שימור. עדיין הוא רחוק. שבגמרא לא הביאו זה רק לתרץ הקושיא דר' עקיבא אדר' עקיבא. ועל כרחין הא דמייתי הא דריב"ל ללמד דהוה אמינא דבכל הפסח אם בא לאכול דגן צריך שיהי'

לחם עוני. דבפרשת ראה כתיב שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני. ונהי דכל החג רשות. יש לומר דהיינו אם רצה שלא לאכול לחם כלל הרשות בידו. אבל אם רצה לאכול לחם צריך שיהי' לחם עוני. כמו רשות דסוכה כל שבעה דהיינו אם רוצה שלא לאכול דברים הצריכים סוכה. אבל אם אוכל דברים הצריכים סוכה חייב לאכול בסוכה. הכי נמי בזה. על כן אייתי הא דריב"ל. ואם כן אכתי יש לומר דבלא מים הוא:

ג) אך לפי עניות דעתי נראה דהנה דעת מהר"ל בספר גבורות ה' [פרק מ"ח סד"ה וענין] שאם אין לו ללילה ראשונה רק מצה עשירה מחויב לאכול לקיים מצוות בערב תאכלו מצות אף שאינו יכול לקיים מצוות לחם עוני. ועל כן אסור לאכול בערב פסח מצה עשירה. ומה שהתיר רבינו תם הוא בלש בלא מים כלל. דכהאי גוונא לא נקרא מצה כלל. ולפי זה יש לעיין איך מותר לאכול בפסח מצה שנלושה בלא מים כלל כיון דכהאי גוונא לא הוי מצה כלל. וקרא כתיב שבעת ימים תאכל מצות לשלול מה שאינו מצה שיהי' לאו הבא מכלל עשה כמו שכתב בספר חרדים [פרק י"ד אות י"א]. אך צריכין לומר כמו שמותר לאכול בשר או פירות ועל כרחך פירוש הכתוב רק שאם בא לאכול לחם צריך שיהי' מצה. כמו כן יתפרש לדעת מהר"ל ז"ל שאם אוכל דבר הבא לידי חימוץ צריך שיהי' מצה. אבל אם נלוש בלא מים כלל הוא כאוכל דבר הבא שלא מחמשת המינים:

ד) והנה בעל המאור [בד' הרי"ף כו ע"ב] הקשה מאי טעמא לא מברכין על אכילת מצה כל שבעה כשם שמברכין כל שבעה לישוב בסוכה [ותירץ דמצה אינו מחויב דאפשר בשאר דברים. אבל סוכה על כרחו צריך לישון דאי אפשר לעמוד בלא שינה עיין שם] ומהר"ם חלאו"ה מסיים בה משמו זה לשונו שאיך יברך על אכילת מצה דמשמע דלא סגי בלאו הכי. מכל מקום למדנו שאם אוכל מצה בשאר ימים הוא עושה מצוה כמו שעושה מצוה האוכל בסוכה בכל החג. ומצוה זו היינו שאם אוכל לחם צריך שיהי' מצה. ולדעת מהר"ל שאם אוכל דבר הבא לידי חימוץ צריך שיהי' מצה. ואם אוכל עיסה שנלושה בלא מים הוא לדעת מהר"ל כאוכל שאר מינים. דנהי שאין עבירה מצוה נמי לא עשה. ואם כן ריב"ל שאמר ללוש שאר ימים בדובשא. ודאי לא נתכוין שלא יהי' מים כלל. שלא הי' ריב"ל מגרע מצוה חס ושלום. אלא ודאי שיהי' בה מים גם כן שבא לידי חימוץ ונקרא מצה. ונסתייעו דברי רי"ף דמוכח מדר' יהושע בן לוי שמותר ללוש במי פירות עם מים. ואם כן שפיר יש טעם למנהיגיו [שעם מים הלא פסק גם המחבר שאין ללוש בהם לכתחלה] שאין ללוש במי פירות לבד בלא מים שלא לגרע המצוה דשבעת ימים תאכלו מצות:

שו"ת יחווה דעת חלק א סימן צא

אכילת מצה בערב פסח ט' אסרו חז"ל לאכול מצה בערב פסח, כדי שיהיה היכר לאכילתה בליל פסח, שהיא לשם מצוה. אולם אין איסור אכילת מצה בערב פסח נהוג אלא מהבוקר של יום ארבעה עשר, אבל בליל י"ד בניסן מותר לאכול מצה. וכן מותר לאכול בערב פסח מצה עשירה שנעשית בקמח כשר עם מי פירות וסוכר, שהואיל ואין יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בליל פסח, שהרי נאמר לחם עוני, לפיכך מותר לאכול ממנה ביום ארבעה עשר + מקור הלכה זו בירושלמי (פס' פ"ה ה"א), שכל האוכל מצה בע"פ כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו. וכ"ה להלכה בהרי"ף (פ"ג דפס'). וכתב הרז"ה בעל המאור שם, דהני מילי משש שעות ולמעלה, משעה שנאסר באכילת חמץ, דדמי לארוסה, אבל עד שש שעות מותר. וכדבריו מוכח מדברי ר' יצחק בן גיאת שהובא בהשגת הראב"ד פ"ק דפסחים (יג). שכשחל ע"פ בשבת מבערין כל החמץ מלפני השבת, ואוכל מצה בשתי הסעודות של שבת ע"ש. וכ"כ הנימוקי יוסף (פס' ר"פ מקום שנהגו) בשם הריטב"א, שמותר לאכול מצה בי"ד עד ד' שעות, ומשם ואילך מתחיל זמן אירוס המצה וכו'. וכן כתב הרא"ש (פ"ג דפס' סי' ז') שלא אסרו אלא מזמן איסור חמץ ואילך. וכן פסק רבינו ירוחם (נתיב ה' חלק א', ל"ט): ע"ש. אולם הרמב"ן במלחמות (פס' סוף פ"ג) כתב להוכיח מהירוש' שכל היום אסור לאכול מצה, שמכיון שביעור חמץ נעשה בלילה נעשית לו המצה כארוסה בבית חמיו. ולכאורה משמע שגם בליל י"ד אסור. וכ"כ בארחות חיים (הל' חמץ ומצה אות קי"ד) בשם יש אומרים. אבל בשו"ת הרשב"ץ ח"ג (סי' ר"ס) כתב שדעת הרי"ף והרמב"ן שכל היום אסור מע"ש עד צאת הכוכבים. וע"ע בהר"ן (ס"פ אלו עוברים). והרמב"ם (סוף פ"ו חמץ ומצה) כתב, שאסרו חכמים לאכול מצה בערב פסח, כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. וכתב הרב המגיד: דס"ל לרבינו שאיסור אכילתה כל היום. ומ"מ נראה שבליל י"ד מותר, כיון שיש היכר במניעת אכילת מצה במשך כל היום. וכן מוכח במאירי (פס' יג): שכתב שטעם איסורה כדי שיאכל מצה לתיאבון. וכל שמילא כרסו ממנה פרח תיאבון, ולכן מכווער הדבר לאכול מצה בע"פ כל היום ע"ש. משמע שבליל י"ד דלא שייך ה"ט מותר. נמצא שיש ג' דעות בדבר, דעת הרז"ה וסיעתו שאין לאסור אכילת מצה בע"פ אלא משעת איסורו של החמץ משש שעות ולמעלה, ודעת הרמב"ן והאו"ח לאסור מליל י"ד והלאה, ודעת הרי"ף והרמב"ם והמאירי והרשב"ץ לאסור כל יום ערב פסח, אבל בליל י"ד מותר. ונראה שהלכה כסברא זו, דעדיף לן למינקט מילתא מציעתא, ובפרט שלענין ליל י"ד רבו הפוסקים להתיר, והם: הרז"ה בעל המאור, ור' יצחק אבן גיאת, והרא"ש, והריטב"א, והנימוקי יוסף, ור' ירוחם. ובצירוף דעת הרי"ף והרמב"ם וסיעתם שבליל י"ד נראה דס"ל להתיר, ועוד שמצינו בתוס' רי"ד (פס' צ"ט): שדוחה לגמרי דברי הירושלמי מההלכה, וס"ל להתיר אכילת מצה בע"פ, וכן דעת רבינו יהודה בר בנימין עניו, רבו של בעל שבולי הלקט, בפירושו על הרי"ף (שנדפס בניו-יורק תשט"ו, עמ' נ"ד). והובא ג"כ בהערת המו"ל בפסקי ר' ישעיה מטראני (ר"פ ערבי פסחים) ע"ש. וכן פסקו החק יעקב והאליה רבה (סי' תע"א) להתיר אכילת מצה בליל י"ד, ושכן מבואר בהר"ן, ודלא כדמשמע מהמג"א להחמיר גם בליל י"ד ע"ש. וכ"פ להקל בש"ע הגר"ז, והח"י אדם. ואף על פי שבשו"ת רב פעלים ח"ג (או"ח סי' כ"ז) סובר להחמיר כד' המג"א, וכן נטה להחמיר הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח סי' קנ"ה) ע"ש. להלכה נראה שהעיקר להקל בליל י"ד כדעת רוב הפוסקים הראשונים, והסכמת האחרונים הנ"ל. וכ"כ בפשיטות בס' שלחנו של אברהם (סי' תע"א). וכן דעת הגאון מהר"ח אבולעפייא בס' מקראי קדש (ק"ט ע"א) להקל ע"ש. ומה שכתבתי להתיר אכילת מצה עשירה בערב פסח, כן מבואר בתוס' (פס' צ"ט): וכ"כ הרא"ש והמרדכי שם, והאור זרוע הל' פסחים (דף נ"ט ע"ד). וכ"כ הרשב"ץ בס' יבין שמועה (דף ל"ג):. ור' ישעיה מטראני בפסקיו שם. וכ"כ הטור א"ח/ (סי' תע"א). והריב"ש בתשובה (סי' ת"ב). והראב"ן בס' המנהיג (הל' פסח אות מ"ו) ועוד. וכן פסק מרן בשלחן ערוך א"ח/ (סי' תע"א) +.